

Research Paper

The Impact of Globalization on the Environment in Iran (Attitudes of Business Company Experts toward the Effects and Consequences of Trade Exchanges on Iran's Environment)*

Sadegh Salehi^{*1} , Hamed Sayarkhalsj² , Diana Airawaty³

¹ Professor, Sociology, Department of Sociology, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

² Sociology, Department of Sociology, Faculty of Literature and Humanities, University of Isfahan, Isfahan, Iran.

³ Assistant Professor Accounting, Department of Accounting, Faculty of Economics, Mercu Buana University of Yogyakarta, Yogyakarta, Indonesia.

10.22080/jsn. [10.22080/JSN.2026.32368.1167](https://doi.org/10.22080/JSN.2026.32368.1167)

Received:

July 8, 2026

Accepted:

July 27, 2026

Keywords:

Globalization, Environment, Economic Actors, Environmental Sociology, Sustainable Development.

Abstract

Globalization, as one of the central phenomena of the contemporary era, has had extensive effects on various socio-economic dimensions of societies, including the environment. Despite a plethora of research on globalization and the environment, there remains a significant theoretical and empirical gap in examining the "perceptions of economic actors" regarding the environmental consequences of this phenomenon in countries with transitioning economies such as Iran. This study aims to investigate the impacts of globalization on Iran's environment from the perspective of economic actors. The research was conducted using a survey method with a self-administered questionnaire among 155 experts working in international trade companies active in the 14th International Environmental Exhibition of Tehran in 2014. The theoretical framework of the research is based on four main theories in environmental sociology: the Treadmill of Production, Risk Society, Ecological Modernization, and World-Systems Theory. The findings indicate that from the perspective of business actors, globalization has had a predominantly positive impact on environmental knowledge (mean 3.79), values (3.73), behavior (3.69), and attitude (3.55), but its effect on environmental management (3.02) has been significantly more limited. Furthermore, meaningful differences by gender, age, and education level were observed in respondents' perceptions. The results suggest that cultural and informational globalization has been more successful than managerial globalization, and the active role of government and companies can mitigate potential negative effects. Accordingly, strengthening environmental management mechanisms, training human resources, and the utilization of clean technologies are proposed as the most important policy recommendations.

* **Corresponding Author:** Professor, Sociology, Department of Sociology, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

Address: Department of Sociology, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

Email: s.salehi@umz.ac.ir
Tel: 09113137292

Copyright: © 2025 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

Extended Abstract

1. Introduction

It is worth noting that globalization has profoundly changed the connections among economies, societies, and the environment. During the last twenty years, there have been unprecedented capital movements, transfers of information, technology, commodities, and services across borders, which have increased interdependence among countries day by day. Nevertheless, such interconnectedness has led to several environmental issues, especially for developing countries, which account for a small share of the world economy and experience the worst impacts of climate disasters (UNDP, 2024). The globalization process has tested the conventional ability of nation-states to control market forces while confronting governments with multidimensional environmental problems such as drought, water shortages, and loss of biodiversity (Esty & Ivanova, 2005; Ritzer & Dean, 2015). Such problems manifest as global environmental changes, including climate change, biodiversity loss, and ozone layer depletion (Dunlap & Michelson, 2002; IPCC, 2022). The realization that environmental effects cut across national boundaries has given rise to the notion of "think globally, act locally" as an underpinning of environmental justice (Newell, 2013). Sustainable development has come up as an all-encompassing concept.

Despite numerous research efforts analyzing the relationship between globalization and the environment, a significant gap remains in understanding how economic actors perceive globalization and its impacts on the environment in transition economies such as Iran. Previous research has mainly focused on either high-level decision-making or citizens' perceptions, with little attention to the mediating role of business enterprises. Given the need to use clean technology to address existing energy and water problems, Iran requires answers to fundamental

questions about the influence of globalization on the environmental knowledge, attitude, values, behavior, and management of economic actors. The current research, drawing on environmental sociology, seeks to analyze the perceptions of economic actors regarding globalization and its impacts on Iran's environment. Since business enterprises engaged in foreign trade have greater opportunities to understand these influences (Newell, 2013), the main research question focuses on the perceived impacts of globalization on Iran's environment, addressed through five sub-questions.

2. Research Methodology

For this study, a survey research approach with a cross-sectional design was adopted, using a self-completed questionnaire. The statistical population consisted of business firms engaged in international environmental business transactions in 2014. In the absence of a complete list of firms, the statistical population was defined as all units participating in the 14th International Environmental Exhibition of Iran, held in Tehran in February-March 2015. A total of 155 experts from these firms were selected using the convenience sampling technique.

The validity of the questionnaire was assessed by reviewing it with 10 experts in the fields of social science and environmental studies. Reliability was measured using Cronbach's alpha: environmental knowledge (0.781), attitude (0.833), values (0.761), behavior (0.723), and management (0.760).

Major variables consisted of environmental knowledge, attitude, values, behavior, management, and socio-demographics. Knowledge of the environment is practical knowledge concerning the ecological and human influences (Arcury & Christianson, 1990). Attitude reflected either positive or negative

emotions concerning the environment (Karimi & Saffarinia, 2005). Environmental values were operationalized in terms of the importance placed on optimal resource use and environmental justice—behavior referred to as responsible environmental behavior. Environmental management meant incorporating the environment into national policy. All variables were assessed using a 5-point Likert scale.

3. Findings and Scenarios

Among 155 respondents, 60.6% are male and 39.4% are female. The majority of respondents were in the 25-29 age category, with a mean age of 34.21 years. In terms of education level, 50.3% of respondents had bachelor's degrees and 40% possessed master's degrees.

According to descriptive statistics, environmental knowledge had the highest mean (3.79/5), followed by values (3.73), behavior (3.69), attitude (3.55), and management (3.02). This clearly demonstrates that globalization has been highly successful in influencing knowledge and values, whereas its influence on management has been considerably less significant.

In terms of gender differences, men viewed the effects of globalization on knowledge and management as greater, while women considered the value dimension more significant. Higher levels of education were associated with greater awareness of globalization's influence across all dimensions, especially in behavior and management. Age comparisons indicated that younger respondents believed globalization was more important for management dimensions. Notably, as people get older, their attitudes towards the environmental impact of globalization become increasingly positive.

The results show that, while the pollution haven hypothesis (McAusland, 2008) is not widely known within the business community, serious concerns exist regarding hazardous chemical imports and resource extraction.

4. Conclusion

In this research, the impact of globalization on Iran's environment was analyzed from the perspective of economic actors. Results show that economic actors perceive globalization as having more positive effects on knowledge, attitude, values, and behavior than management does. This implies that globalization, through cultural and informational aspects, has been more successful in Iran than its managerial aspect.

The positive correlation between education and environmental awareness demonstrates the importance of human capital formation. Gender variations observed in the study emphasize the need for gender-informed policymaking. Age differences suggest that experience influences environmental risk perception.

The results coincide with ecological modernization theory, which stresses the role of knowledge in environmental change (Hannigan, 2006; Sutton, 2004), as well as Beck's theory of the risk society, which focuses on the role of awareness in coping with risk (Barry, 2001; Curran, 2013). Low management influence is consistent with the treadmill of production theory, which holds that economic systems prioritize production over environmental management (Schnaiberg & Gould, 1994; Gould et al., 2015). The findings are consistent with the world-systems theory, according to which peripheral countries face structural limitations (Dunlap & Michelson, 2002).

Policy recommendations include enhancing environmental management processes, education, the introduction of clean technologies, gender-based policies, and promoting dialogue on sustainable development. This novel research from Iran shows that globalization positively impacts environmental awareness and values, but that structural challenges persist in environmental management.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the persons for scientific consulting in this paper.

علمی پژوهشی

تأثیر جهانی شدن بر محیط‌زیست در ایران (نگرش کارشناسان شرکت‌های تجاری نسبت به اثرات و پیامدهای مبادلات تجاری بر محیط‌زیست ایران)*

صادق صالحی^{۱*}، حامد سیارخلج^۲، دایانا آبروواتی^۳doi 10.22080/jsn. [10.22080/JSN.2026.323583.1167](https://doi.org/10.22080/JSN.2026.323583.1167)

چکیده

جهانی شدن به عنوان یکی از پدیده‌های محوری عصر معاصر، تأثیرات گسترده‌ای بر ابعاد مختلف زیست اجتماعی جوامع، از جمله محیط‌زیست داشته است. با وجود انبوهی از پژوهش‌ها درباره جهانی شدن و محیط‌زیست، همچنان شکاف نظری و تجربی قابل توجهی در بررسی «ادراک کنشگران اقتصادی» نسبت به پیامدهای محیط‌زیستی این پدیده در کشورهای با اقتصاد در حال گذار مانند ایران وجود دارد. پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیرات جهانی شدن بر محیط‌زیست ایران از دیدگاه کنشگران اقتصادی انجام شده است. این تحقیق با روش پیمایش و با استفاده از پرسش‌نامه خوداجرا در میان ۱۵۵ نفر از کارشناسان شاغل در شرکت‌های تجاری بین‌المللی فعال در چهاردهمین نمایشگاه بین‌المللی محیط‌زیست تهران در سال ۱۳۹۳ اجرا شده است. چارچوب نظری پژوهش براساس چهار نظریه اصلی جامعه‌شناسی محیط‌زیست شامل نظریه چرخه تولید، جامعه مخاطره‌آمیز، نوسازی اکولوژیکی و نظام جهانی تدوین شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که از دیدگاه فعالان تجاری، جهانی شدن تأثیر عمدتاً مثبتی بر دانش (میانگین ۳/۷۹)، ارزش‌ها (۳/۷۳)، رفتار (۳/۶۹) و نگرش (۳/۵۵) محیط‌زیستی داشته است، اما تأثیر آن بر مدیریت محیط‌زیست (۳/۰۲) به مراتب محدودتر بوده است. همچنین، تفاوت‌های معناداری براساس جنس، سن و سطح تحصیلات در ادراک پاسخ‌گوینان مشاهده شد. نتایج نشان می‌دهد که جهانی شدن فرهنگی و اطلاعاتی موفق‌تر از جهانی شدن مدیریتی عمل کرده است و نقش فعال دولت و شرکت‌ها می‌تواند تأثیرات منفی احتمالی را کنترل کند. بر اساس این، تقویت سازوکارهای مدیریت محیط‌زیستی، آموزش نیروی انسانی و بهره‌گیری از فناوری‌های پاک به عنوان مهم‌ترین راهکارهای سیاستی پیشنهاد می‌شوند.

تاریخ دریافت:

۱۴۰۵/۰۴/۱۷

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۵/۰۵/۰۵

کلیدواژه‌ها:

جهانی شدن، محیط‌زیست، کنشگران اقتصادی، جامعه‌شناسی محیط‌زیست، توسعه پایدار.

* نویسنده مسئول: صادق صالحی

آدرس: دانشگاه مازندران، مازندران، ایران.

ایمیل: s.salehi@umz.ac.ir

تلفن: ۰۹۱۱۳۱۳۷۲۹۲

^۱ استاد، جامعه‌شناسی، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، بابلرس، نویسنده مسئول، ایران.

s.salehi@umz.ac.ir

^۲، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران. sayarkhalaj1368@gmail.com^۳، استادیار، حسابداری، گروه حسابداری، دانشکده اقتصاد، دانشگاه مرکو یوانا یوگیاکارتا، اندونزی. diana@mercubuana-yogya.ac.id

۱ مقدمه

عدالت‌محوری بهره‌برند تا توسعه‌ی پایدار به‌عنوان غایت نهایی این فرآیند تحقق یابد.

با وجود انبوهی از پژوهش‌ها درباره‌ی جهانی‌شدن و محیط‌زیست، کماکان شکاف نظری و تجربی قابل‌توجهی در بررسی «ادراک کنشگران اقتصادی» (به‌ویژه شرکت‌های فعال در عرصه‌ی تجارت بین‌الملل) نسبت به پیامدهای محیط‌زیستی این پدیده در کشورهای با اقتصاد درحال‌گذار مانند ایران وجود دارد. اغلب مطالعات پیشین، یا بر سطح کلان سیاست‌گذاری متمرکز بوده‌اند یا به بررسی نگرش شهروندان عادی پرداخته‌اند و جایگاه واسطه‌ی بنگاه‌های اقتصادی در این میان خالی مانده است.

جمهوری اسلامی ایران نیز به‌عنوان یکی از کشورهای درگیر با بحران‌های انرژی و آب، به‌شدت نیازمند بهره‌گیری از فناوری‌های دوستدار طبیعت و هم‌افزایی با تحولات جهانی است. هرچند در سال‌های اخیر بسترهای نهادی برای گسترش تعاملات فرامرزی فراهم‌شده، اما همچنان پرسش‌های بنیادینی درباره‌ی نحوه‌ی تأثیرپذیری نگرش‌ها، دانش، ارزش‌ها و رفتارهای محیط‌زیستی کنشگران اقتصادی از فرآیند جهانی‌شدن، بی‌پاسخ مانده است. از یک سو، درحالی‌که جامعه‌ی جهانی گام‌های اساسی برای حفظ محیط‌زیست برمی‌دارد، انتظار می‌رود ایران نیز مشارکت مؤثرتری در عرصه‌های مختلف داشته باشد تا جایگاه خود را در شاخص‌های توسعه‌ی پایدار ارتقا بخشد. از سوی دیگر، ایران از طریق شرکت‌های تجاری و فعالیت‌های اقتصادی می‌تواند با توسعه‌ی مبادلات فناوری‌های پاک، هم‌سو با تحولات جهانی حرکت کرده و مسیر توسعه‌ی پایدار را هموارتر سازد. در این میان، نقش شرکت‌های تجاری در زمینه‌ی محیط‌زیست و تأثیر فعالیت‌های آن‌ها، تحت تأثیر کنشگران عرصه‌ی تجاری، از اهمیتی دوچندان برخوردار است؛ ازاین‌رو، بررسی نظرات این کنشگران درباره‌ی اثرات و پیامدهای جهانی‌شدن بر محیط‌زیست ایران و نیز شناسایی چالش‌های فراروی آن‌ها، می‌تواند راه‌گشای سیاست‌گذاری مناسب برای کاهش تأثیرات منفی و تقویت اقدامات مثبت باشد.

بر اساس این، در تحقیق حاضر، از دیدگاه جامعه‌شناسی محیط‌زیست به ارزیابی نظر کنشگران اقتصادی از تأثیرات و پیامدهای محیط‌زیستی جهانی‌شدن پرداخته می‌شود. از میان گروه‌های مختلف، شرکت‌های بین‌المللی فعال در عرصه‌ی تجارت، فرصت بیشتری برای شناخت اثرات و پیامدهای احتمالی جهانی‌شدن بر محیط‌زیست دارند (Newell, 2013). بر اساس این، پژوهش حاضر با بهره‌گیری از چارچوب نظری

در دو دهه‌ی اخیر، با وجود افزایش بی‌سابقه‌ی جریان‌های فرامرزی سرمایه و اطلاعات، نابرابری در توزیع بارهای محیط‌زیستی به یکی از چالش‌برانگیزترین موضوعات بدل شده است؛ به‌گونه‌ای که کشورهای درحال‌توسعه با سهم ناچیز از تجارت جهانی، بیشترین آسیب‌پذیری را از بحران‌های اقلیمی متحمل می‌شوند (UNDP, 2024). جهانی‌شدن، به‌عنوان نماد هم‌پیوندی‌های فراگیر در عصر کنونی (Steger, 2020)، وابستگی فزاینده‌ای میان اقتصادها و جوامع از طریق جریان‌های فرامرزی اطلاعات، اندیشه‌ها، فناوری‌ها، کالاها، خدمات، سرمایه‌ها و مردم ایجاد کرده است. این پدیده، ظرفیت سستی حاکمیت‌های ملی را برای تنظیم و کنترل بازارها و فعالیت‌ها به چالش کشیده است (Esty & Ivanova, 2005)؛ Ritzer & Dean, (2015). به‌موازات این چالش‌های حاکمیتی، دولت‌ها با بحران‌های محیط‌زیستی چندوجهی نظیر خشکسالی، انرژی، آب و منابع طبیعی روبه‌رو هستند که همگی تحت تأثیر تغییرات جهانی محیط‌زیست قرار دارند (Dunlap & Michelson, 2002). تغییر جهانی محیط‌زیست اصطلاحی است که تغییر و تحولات جاری در محیط‌زیست را نشان می‌دهد. تغییر جهانی محیط‌زیست بیانگر چالشی تهدیدکننده برای زیست‌کره محسوب شده و معمولاً در قالب سه دگرگونی متقابل تغییر اقلیم، کاهش تنوع زیستی و تخریب لایه‌ی اوزون، بروز می‌یابد (Dunlap & Michelson, 2002: 369). IPCC, 2022). این دگرگونی‌ها، افزون بر ماهیت سیستماتیک و جهانی، دارای توزیعی نابرابر هستند؛ بدین معنا که انتشار کربن در یک نقطه از جهان، پیامدهای ویرانگری را در نقاط دوردست به بار می‌آورد (Rockström et al., 2023). درواقع، نگرانی‌های محیط‌زیستی جهانی هنگامی مطرح شد که بازیگران عرصه‌ی بین‌الملل متوجه شدند پیامدهای محیط‌زیستی همیشه درون مرزهای ملی باقی نمی‌مانند و مسائل محیط‌زیستی اغلب اثری فراتر از مرزها و گاهی اثری جهانی دارند (Newell, 2013).

این نابرابری‌ها، ایده «جهانی‌بندیش و محلی عمل کن» را به‌عنوان بنیانی برای عدالت محیط‌زیستی و مسؤولیت‌پذیری فراملی مطرح ساخته است (Newell, 2013). اگرچه ریشه‌های این گفتمان به دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ بازمی‌گردد، مفهوم توسعه‌ی پایدار در دهه‌های اخیر به‌عنوان چارچوبی کلان برای پاسخ به این مسؤولیت‌ها مورد تأکید قرار گرفته است (Sachs, 2015). در این چارچوب، کنشگران جهانی باید از فرصت‌های ناشی از جهانی‌شدن برای عمل به تعهدات محیط‌زیستی و

لانتقال تکنیک‌های مدرن صنعتی از شمال به جنوب بود (Schnaiberg & Gould, 1994, p. 167).

ردکلیف (۲۰۱۰) این پیوندزدن را هم از نظر اقتصادی و هم از نظر محیط‌زیستی ناموفق دانسته و بر وابستگی به بازارهای جهانی به‌عنوان عاملی مخاطره‌آمیز برای کشورهای پیرامونی تأکید کرده است، به‌گونه‌ای که کنشگران اقتصادی در این کشورها اغلب خود را در موقعیتی منفعل و ناچار از پذیرش پیامدهای زیست‌محیطی می‌یابند. گولد و همکاران (۲۰۱۵) کاربردهای این نظریه را در نابرابری‌های محیط‌زیستی معاصر بسط داده‌اند؛ شریور و همکاران (۲۰۲۰) آن را در کشورهای با اقتصاد دولتی (چکسلواکی سابق) آزموده و مناطق قربانی را شناسایی کرده‌اند؛ لینچ و همکاران (۲۰۲۰) به پیوند این نظریه با نظام حقوقی و حمایت از تولید بی‌رویه پرداخته‌اند و کران (۲۰۱۷) با نقدی بر این نظریه، نقش مصرف‌کنندگان را در بازتولید چرخه بررسی کرده است. این نظریه با تأکید بر نیروهای ساختاری فراتر از اراده کنشگران فردی، تصویری از نظم اقتصادی ارائه می‌دهد که در آن کنشگران اقتصادی بیش از آنکه انتخابگر باشند، در شبکه‌ای از مناسبات نابرابر قدرت گرفتار آمده‌اند؛ بالین‌حال، آنچه در این پژوهش اهمیت دارد، درک خود این کنشگران از چنین موقعیتی و تأثیر آن بر نحوه ارزیابی‌شان از ریسک‌های محیط‌زیستی و رفتارهای اقتصادی‌شان است. به‌عبارتی این نظریه به‌عنوان بستری برای تبیین زمینه‌ای شکل‌گیری ادراکات و نگرش‌ها در نظر گرفته می‌شود؛ به‌گونه‌ای که دانش، نگرش و ارزش‌های کنشگران، نه در تقابل با این ساختار، بلکه در بستر آن معنا می‌یابد و فهم این بستر، پیش‌نیازی برای تحلیل چگونگی شکل‌گیری این متغیرهای خرد در ذهن کنشگران است.

۲.۲. نظریه جامعه مخاطره‌آمیز

اولریش بک (۱۹۹۲) با مشاهده تغییرات اکولوژیکی عصر حاضر، معتقد است جوامع مدرن به‌سوی مخاطرات جهانی حرکت می‌کنند که در آن زبان‌های تجدد بر فواید آن می‌چربد و خطرات ساخته‌شده بشر (مانند تغییر اقلیم، آلودگی، تشعشعات هسته‌ای و بحران‌های مالی) به موتور محرکه تاریخ بدل شده‌اند (Barry, 2001; Curran, 2013, p. 47).

از نظر بک، نحوه ادراک ذهنی کنشگران از شدت و نوع این ریسک‌ها و نیز سطح آگاهی و دانشی که نسبت به علل و پیامدهای آن‌ها دارند، نقشی تعیین‌کننده در مواجهه با بحران ایفا می‌کند؛ به‌گونه‌ای که هرچه درک عمیق‌تری از ابعاد خطر وجود داشته باشد،

جامعه‌شناسی محیط‌زیست، در پی پاسخ به این پرسش مرکزی است که «جهانی‌شدن چه تأثیرات و پیامدهای ادراکی و مدیریتی بر محیط‌زیست ایران، از نگاه کنشگران اقتصادی فعال در عرصه بین‌الملل داشته است؟» این پرسش کلان در قالب پنج سؤال فرعی عملیاتی دنبال می‌شود:

۱. جهانی‌شدن چه تأثیری بر نگرش مردم نسبت به محیط‌زیست دارد؟
۲. جهانی‌شدن چه تأثیری بر دانش مردم نسبت به محیط‌زیست دارد؟
۳. جهانی‌شدن چه تأثیری بر ارزش‌های مردم در زمینه محیط‌زیست دارد؟
۴. جهانی‌شدن چه تأثیری بر رفتار مردم نسبت به محیط‌زیست دارد؟
۵. جهانی‌شدن چه تأثیری بر مدیریت محیط‌زیست دارد؟

۲ مبانی نظری

ادیل ناجم و همکاران (۲۰۰۷)، در اثر ارزشمند خود تحت عنوان "جامعه‌شناسی و محیط‌زیست" می‌نویسند فرآیندهایی که اکنون ما آن را "جهانی‌شدن" می‌نامیم، پیش از آنکه این اصطلاح در شکل امروزی آن مورد استفاده قرار بگیرد، متمرکز بر علل محیط زیستی بود. به نظر ناجم و همکاران (۲۰۰۷)، بحث فعلی در مورد جهانی‌شدن از ریشه‌ها و زمینه‌های محیط‌زیستی‌اش جدا شده؛ لذا، پیوند بین محیط‌زیست و جهانی‌شدن نیاز به بررسی و شناخت مجدد دارد. در قالب جامعه‌شناسی محیط‌زیست و جهانی‌شدن، چهار نظریه اصلی را می‌توان مطرح کرد که عبارت‌اند از: الف. نظریه چرخه مستمر تولید؛ ب. نظریه جامعه مخاطره‌آمیز؛ ج. نوسازی اکولوژیکی؛ د. نظریه نظام جهانی. در ادامه، به‌اختصار به توضیح و معرفی هر یک از رویکردهای نظری فوق می‌پردازیم.

۱.۲. نظریه چرخه مستمر تولید

آن اشنایبرگ، اقتصاد سیاسی مشکلات محیط‌زیستی را در چارچوب چرخه مستمر تولید ترسیم می‌کند؛ سیستمی که برای بقا نیازمند ایجاد تقاضای مستمر است و حتی اگر اکوسیستم را تا فراتر از «ظرفیت قابل‌تحمل» پیش برد، متوقف نمی‌شود (Schnaiberg & Gould, 1994, p. 167). ترغیب مصرف‌کنندگان به خرید کالاهای جدید است (Hannigan, 2006). طرفداران این نظریه، کاربرد آن را در جهان سوم نشان داده‌اند؛ جایی که رهبران کشورهای جنوب با هم‌دستی شرکت‌های شمال، به‌دنبال بازتولید صنعتی‌شدن غربی بودند و مکانیسم اصلی این امر،

کشورهای درحال توسعه نشان داده است. با توجه به تأکید این نظریه بر ظرفیت تغییرپذیری کنشگران اقتصادی در سطوح ارزشی و رفتاری، می‌توان آن را برای تحلیل چگونگی تأثیرپذیری ارزش‌ها و رفتارهای محیط‌زیستی از فرآیندهای جهانی‌شدن به کار گرفت.

۴.۲ نظریه نظم جهانی

نظریه نظام جهانی بر این اصل استوار است که اقتصاد جهان سرمایه‌داری براساس چرخه‌های اقتصادی و سیاسی تعیین می‌شود و ساختار مرکز - پیرامون، نقش تعیین‌کننده‌ای در توزیع منابع و آلودگی‌ها دارد. رابرتز و گریمز (۲۰۰۲) در ارتباط با مسائل محیط‌زیستی، چهار محور را مطرح می‌کنند: ۱. وابستگی اقتصادی، کشورهای پیرامونی را به تخریب منابع خود وادار می‌کند؛ ۲. رقابت برای جذب سرمایه خارجی، استانداردهای محیط‌زیستی را کاهش می‌دهد؛ ۳. رکودهای اقتصادی با تشدید تخریب اکولوژیکی همراه است؛ ۴. جوامع تمایل به ماندن در سطح ثابت اقتصادی دارند و رشد اقتصادی بر محیط‌زیست تفوق نمی‌یابد. (Dunlap & Michelson, 2002) دلالت‌های این نظریه برای پژوهش حاضر در آن است که سیاست‌های ملی و مقررات داخلی محیط‌زیستی، به‌شدت تحت تأثیر جایگاه کشور در نظام جهانی و فشارهای بین‌المللی (نظیر تعرفه‌های گمرکی، تحریم‌ها، الزامات سازمان تجارت جهانی و معیارهای سبز کشورهای واردکننده) قرار دارند؛ ازاین‌رو، ادراک کنشگران اقتصادی از این فشارها و تأثیر آن بر مدیریت محیط‌زیستی بنگاه‌ها، در چارچوب این نظریه قابل فهم می‌شود. نایت و همکاران (۲۰۱۷) با بهره‌گیری از این چارچوب، تأثیرات سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و تجارت بین‌الملل را بر کشورهای پیرامونی و نیمه‌پیرامونی بررسی کرده‌اند. گولد و لویس (۲۰۰۹) نیز بر ظرفیت این نظریه در شناخت پویایی‌های بحران محیط‌زیست تأکید دارند، هرچند آن را در سطح خرد کمتر به‌کاررفته می‌دانند.

۵.۲ مدل تحقیق

با توجه به مبانی نظری و نتایج پژوهش‌های تجربی انجام‌شده، پیامدهای جهانی‌شدن از نظر جامعه‌شناختی را می‌توان در موارد زیر بررسی کرد.

الف. دانش محیط‌زیستی: جهانی‌شدن با افزایش مبادلات اقتصادی و اجتماعی همراه بوده و این امر می‌تواند دانش و آگاهی مردم را در زمینه محیط‌زیست افزایش دهد. این آگاهی و دانش می‌تواند از طریق معرفی محصولات و کالاهای جدید، بروشورهای مربوط به محصولات و یا

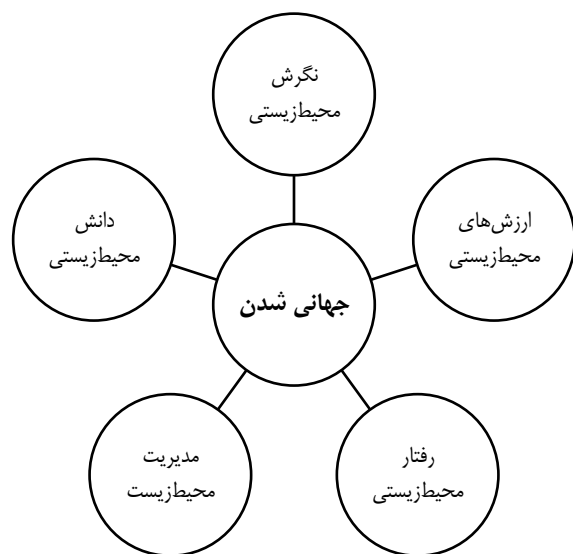
زمینه برای اقدامات پیشگیرانه فراهم‌تر است. اصل احتیاط و رویارویی با اثرات جانبی تولید، از مفاهیم کلیدی این نظریه است که درک آن مستلزم نوعی ارزیابی ذهنی از تهدیدات محسوب می‌شود. آدام و همکاران (۲۰۰۰) در کتاب «جامعه مخاطره‌آمیز و فراتر از آن»، این نظریه را با ریسک‌های فناوری‌های نوین (ژنتیک، سایبرنتیک) بسط داده‌اند؛ اوزیر (۲۰۲۵) به مالی‌سازی طبیعت و مدیریت ریسک‌های محیط‌زیستی در بستر عدم قطعیت پرداخته؛ مارتا (۲۰۲۵) آن را با رویکرد قابلیت‌های سن و چارچوب‌های آسیب‌پذیری تلفیق کرده است و البیری و بلامغاری (۲۰۲۶) با بهره‌گیری از این چارچوب، شکاف میان گفتمان محیط‌زیستی و عمل در مراکش را آشکار ساخته‌اند. تأکید نظریه یک بر نقش آگاهی و ادراک ذهنی در مواجهه با ریسک‌های جهانی، در فهم چگونگی شکل‌گیری دانش و نگرش افراد نسبت به مسائل محیط‌زیستی راه-گشاست و می‌تواند در بررسی تأثیر جهانی‌شدن بر این حوزه مورد توجه قرار گیرد.

۳.۲ نظریه نوسازی اکولوژیکی

مول و اسپارگون (به نقل از هانیگن، ۲۰۰۶) نوسازی اکولوژیکی را تغییر مسیر صنعتی‌شدن به‌سوی حفظ منابع معاش تعریف می‌کنند و بر امکان غلبه بر بحران‌های محیط‌زیستی بدون ترک نوسازی تأکید دارند. این نظریه پیشنهاد می‌کند که پنج ساختار اجتماعی - نهادی (علم و فناوری، بازار، دولت، جنبش‌های اجتماعی و ایدئولوژی‌های اکولوژیکی) باید به‌سوی پایداری تغییر یابند و در این میان، نقش بازار و کنشگران اقتصادی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ چراکه آنان با پذیرش داوطلبانه ارزش‌های نوین محیط‌زیستی و تغییر رفتارهای عملی خود (مانند به‌کارگیری فناوری‌های پاک و رعایت استانداردهای سبز) می‌توانند به‌طور مؤثری در این نوسازی مشارکت کنند. (Sutton, 2013) ساتن معتقد است متفکران نوسازی اکولوژیکی کوشیده‌اند جایگاهی میانه، بین محیط‌زیست‌گرایان فاجعه‌باور (که صنعت‌زدایی را تنها راه می‌دانستند) و توجیه‌گران سرمایه‌داری (که تجارت را به‌عنوان رویکردی معمولی ترجیح می‌دادند) ایجاد کنند. (Sutton, 2004, p. 146) آدوا و همکاران (۲۰۲۲) مکانیسم‌های میانی نظریه را در ایالت‌های آمریکا بررسی کرده‌اند. ناز و همکاران (۲۰۲۴) آن را با منحنی محیط‌زیستی کوزنتس در بلوک‌های ASEAN و GCC تلفیق کرده‌اند. میخیا (۲۰۲۶) با استفاده از مدل‌های پلنل دیتا، تنش نظری میان چرخه تولید و نوسازی اکولوژیکی را آزموده و از نظریه نوسازی حمایت کرده است. ساتو (۲۰۲۵) انواع مختلف این نظریه (قوی، ضعیف، مدرنیته فشرده و ۲۰۰) را معرفی کرده و شتیل (۲۰۲۳) ظرفیت آن را در

مثلاً تغییر در مقررات و قوانین محیط‌زیستی در جهت حمایت از محیط‌زیست یا آسان‌گیری به نفع سرمایه‌گذاران خارجی شود.

متغیرهای اساسی فوق را که از دیدگاه‌های نظری و یافته‌های تجربی استخراج شد، می‌توان در قالب مدل زیر نشان داد:

نمودار ۱. مدل تحقیق

۲ روش تحقیق

روش تحقیق در پژوهش حاضر پیمایش و از نوع مقطعی است. از میان ابزارهای گردآوری اطلاعات، از پرکاربردترین آن‌ها (یعنی پرسش‌نامه خود - اجرا) استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق حاضر را کلیه شرکت‌های تجاری فعال در مبادلات تجاری بین‌المللی در عرصه محیط‌زیست در سال ۱۳۹۳ تشکیل دادند. علی‌رغم تلاش‌های انجام شده، فهرست دقیقی از این شرکت‌ها در دسترس نبوده است و با توجه به هماهنگی‌های صورت گرفته و براساس مکاتبات معاونت محترم آموزش و پژوهش مرکز ملی جهانی‌شدن با سازمان محیط‌زیست، درنهایت جامعه آماری تحقیق حاضر را کلیه شرکت‌ها و واحدهای تجاری صنعتی شرکت‌کننده در چهاردهمین نمایشگاه بین‌المللی محیط‌زیست کشور تشکیل دادند. نمایشگاه مذکور از تاریخ ۲ الی ۵ اسفندماه سال ۱۳۹۳ در محل دائمی نمایشگاه‌های بین‌المللی تهران برگزار شد. فهرست اسامی شرکت‌های تجاری با زمینه فعالیت محیط‌زیستی به‌عنوان جامعه آماری عبارت‌اند از: شرکت زیست تجهیز پویش، شرکت ایران بورد الکترونیک، شرکت بیمه پارسیان، شرکت صنایع شیمیایی فارس، شرکت فولاد ویان، شرکت ملی نفت ایران، مجتمع سیمان اراک، انجمن توسعه زیست‌بوم پاک، شرکت دنا، سازمان صنعت، معدن و تجارت استان

معرفی‌های مختلفی که از سوی نمایندگی‌ها انجام می‌گیرد، صورت پذیرد.

ب. نگرش محیط‌زیستی: جهانی‌شدن با افزایش دانش و نیز ارائه الگوها و سبک‌های نوین می‌تواند موجب تغییر نگرش محیط‌زیستی در افراد جامعه شود. با افزایش مبادلات تجاری و آگاهی‌های مربوط به محصولات یا نمایندگی، به تدریج نوع نگرش و طرز تلقی مردم نیز نسبت به محیط‌زیست تغییر می‌یابد. این تغییرات می‌تواند به‌صورت نامحسوس و در گذر زمان نسبتاً طولانی حادث شود.

ج. ارزش محیط‌زیستی: جهانی‌شدن با تغییر در آگاهی و دانش و نیز نگرش افراد جامعه در زمینه محیط‌زیست و به‌ویژه ارتباط با طبیعت، زمینه‌های پذیرش ارزش‌های نوین محیط‌زیستی را نیز فراهم کند. در حقیقت، ارزش‌های نوین مثل ارزش‌های محیط‌زیست تنها در پرتو ارتباطات جهانی (از جامعه‌ای به جامعه دیگر) انتقال می‌یابد یا در مقایسه با سایر ارزش‌ها برجسته‌تر می‌شود.

د. رفتار مسئولانه محیط‌زیستی: رفتارهای افراد از نگرش و ارزش‌های آن‌ها تأثیر می‌گیرد و چنانچه جهانی‌شدن بتواند نگرش‌ها و ارزش‌های افراد را تغییر دهد، در آن صورت زمینه برای انجام رفتار مسئولانه نسبت به محیط‌زیست فراهم می‌شود. در حقیقت، وقتی افراد در تماس با اجتماعی قرار بگیرند که احساس می‌کنند در آن جوامع، افراد نسبت به محیط‌زیست احساس مسئولیت می‌کنند، ممکن است این امر موجب یادگیری اجتماعی شده و افراد در قبال محیط‌زیست، رفتار مسئولانه پیش گیرند. ازجمله مهم‌ترین رفتار مسئولانه، تغییر الگوهای مصرف است. درواقع، جهانی‌شدن و نتیجه مبادلات تجاری شرکت‌های تجاری بین‌المللی این است که احتمال ورود کالاهایی را که طرفدار محیط‌زیست باشد، افزایش می‌دهد. شایع‌ترین آن‌ها محصولات دارای برچسب سبز یا مثلاً برچسب انرژی در مورد لوازم خانگی است. علاوه بر این، ممکن است باعث ایجاد فرصت‌های جدید شغلی و معرفی محصولات سازگارتر با محیط‌زیست شود.

ه. مدیریت محیط‌زیست: مدیریت محیط‌زیست یعنی گنجاندن راهبردهای محیط‌زیستی در تمام سیاست‌های ملی که در نتیجه آن، پایش محیط‌زیستی بهبود پیدا می‌کند. امروزه، اولویت اول در مدیریت محیط‌زیست باید تأمین نیاز روزافزون به سازگاری با تغییرات جهانی آب‌وهوا است. مانند کاشت مجدد جنگل، به‌سازی فاضلاب، حفظ اکوسیستم‌های حیاتی. جهانی‌شدن با خود الزاماتی را به‌همراه دارد که در بخش‌های نظری و به‌ویژه در بحث‌های اقتصادی به آن‌ها پرداخته شد.

محیط‌زیست مورد ارزیابی و داوری قرار گرفته است. برای سنجش پایایی پرسش‌نامه، ضریب آلفا به صورت جدول زیر محاسبه شده است.

جدول ۱. ضریب پایایی پرسش‌نامه (ضریب آلفای کرونباخ)

متغیر	تعداد سؤالات/ گویه‌ها	مقدار آزمون آلفا
تأثیر بر دانش محیط‌زیستی	۶	۰/۷۸۱
تأثیر بر نگرش محیط‌زیستی	۶	۰/۸۳۳
تأثیر بر ارزش محیط‌زیستی	۹	۰/۷۶۱
تأثیر بر رفتار محیط‌زیستی	۹	۰/۷۲۳
تأثیر بر مدیریت محیط‌زیست	۱۰	۰/۷۶

نتایج جدول فوق ضریب آلفای نسبتاً بالای گویه‌ها انسجام درونی گویه‌ها را مورد تأیید قرار می‌دهد.

تعریف نظری و عملیاتی مفاهیم اصلی تحقیق: به‌طور کلی، در پروژه حاضر، متغیرهای اساسی شامل (الف) دانش؛ (ب) نگرش؛ (ج) ارزش؛ (د) رفتار (ه) وضعیت و مدیریت محیط‌زیست و در نهایت (و) متغیرهای اجتماعی - جمعیت‌شناختی (سن، جنس، تحصیلات) در ارتباط با اثرات و پیامدهای محیط‌زیستی جهانی شدن از نظر فعالان شاغل در شرکت‌های تجاری بین‌المللی است. در اینجا تعریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای مذکور ارائه می‌شود.

الف. نگرش محیط‌زیستی

نگرش، میزان انتقال احساس موافق یا مخالف با یک محرک را می‌گویند. نگرش‌ها احساسات عاطفی هستند که مردم پیرامون پدیده‌ها دارند. (Karimi & Saffarinia, 2005). برای سنجش عملی این مفهوم، از پاسخ‌گویان خواسته شده است تا براساس گویه‌های زیر به این سؤال پاسخ دهند که: به نظر شما، مراودات و ارتباطات جهانی (جهانی‌شدن) تا چه حد در موارد زیر تأثیر دارد.

جدول ۲. فرآیند شاخص‌سازی تأثیر جهانی‌شدن بر نگرش محیط‌زیستی

ردیف	سؤال
۱	باعث می‌شود تا مردم به وضعیت آب بیشتر توجه کنند.
۲	باعث می‌شود تا مردم به وضعیت برق بیشتر توجه کنند.
۳	باعث می‌شود تا مردم به وضعیت گاز بیشتر توجه کنند.

اصفهان، صنایع پتروشیمی خلیج فارس، صنایع شیر ایران (پگاه)، خودروسازی سایپا و ایران خودرو، شرکت آب‌وفاضلاب، شرکت ایرانگردی و جهانگردی، شرکت داروهای گیاهی، شرکت روغن خوراکی، شرکت گوشتیان، شرکت لوازم آرایشی و بهداشتی، شرکت پاک، سازمان اورند پلاستیک، سازمان مدیریت پسماند شهرداری کرج، شرکت آب منطقه‌ای البرز، شرکت پخش و پالایش فرآورده‌های نفتی منطقه البرز. با توجه به اظهارات سرپرست اداره کل روابط عمومی سازمان حفاظت محیط‌زیست، شرکت‌های مذکور در زمینه‌های زیر فعال بودند: مدیریت بهره‌وری انرژی و انرژی‌های تجدیدپذیر، مدیریت و بازیافت زباله و پسماند، مدیریت شهری، نظارت و اجرای پروژه‌های محیط‌زیستی، پروژه‌های تحقیقاتی و خدمات حفاظت از محیط‌زیست، کنترل، اندازه‌گیری و فناوری آزمایشگاهی، حمل‌ونقل عمومی و بهینه‌سازی مصرف سوخت، خودرو سبز و استانداردسازی خودروها، حفظ منابع طبیعی، ساختمان‌سازی سبز و مدیریت آب‌وفاضلاب. با توجه به اینکه متغیرهای اصلی پژوهش (دانش، نگرش، ارزش، رفتار و مدیریت محیط‌زیست) همگی در سطح فردی قابل سنجش هستند، واحد تحلیل در این تحقیق، «کارشناسان و مدیران شاغل در شرکت‌های مذکور» در نظر گرفته شده است. به عبارتی شرکت‌ها به عنوان جامعه آماری و افراد شاغل در آن‌ها به عنوان واحد تحلیل انتخاب شده‌اند؛ چراکه سنجش ادراکات، نگرش‌ها و رفتارهای محیط‌زیستی صرفاً در سطح فردی معنا می‌یابد و این رویه در پژوهش‌های سازمانی و مدیریتی رایج است.

برای دست‌یابی به نمونه‌هایی که از لحاظ ویژگی‌ها و صفات مورد نظر معرف جامعه آماری باشند، باید از روش‌های علمی برای تعیین حجم نمونه استفاده می‌شود. بدین منظور، از نرم‌افزار Sample Power استفاده گردید. براساس آزمون t با دو گروه مستقل به عنوان مبنای تحلیل، پارامترهای توان آماری ۸۰٪، سطح معنی‌داری ۵٪ و حجم اثر متوسط (۰/۵) در نظر گرفته شد که بر اساس آن، حجم نمونه ۱۵۵ نفر (برای هر گروه ۷۸ نفر) برآورد گردید. با توجه به محدودیت‌های عملی (دسترسی در بازه زمانی سه‌روزه نمایشگاه و روش نمونه‌گیری در دسترس)، همین تعداد به عنوان حجم نمونه نهایی در نظر گرفته شد که برای تحلیل‌های آماری این پژوهش از قدرت کافی برخوردار است. بدین ترتیب، در این تحقیق از روش نمونه‌گیری در دسترس استفاده شده است. در این تحقیق پس از اینکه پرسش‌نامه تدوین شد، برای تعیین میزان اعتبار شاخص‌هایی که جهت سنجش متغیرها تهیه گردید، پرسش‌نامه اولیه توسط ۱۰ نفر از داوران متخصص در علوم اجتماعی و

رفتارهای محیط‌زیستی، مجموعه‌ای از کنش‌های افراد جامعه نسبت به محیط‌زیست است که در یک طیف وسیع از احساسات، تمایلات و آمادگی‌های خاص را برای رفتار نسبت به محیط‌زیست شامل می‌شود. افراد هر اجتماعی بر حسب شرایط و مقتضیات خاص اجتماعی و فرهنگی برخورد متفاوتی نسبت به محیط‌زیست دارند. این برخوردها و رفتارها ممکن است کاملاً منفی و علیه محیط‌زیست و یا بالعکس کاملاً مثبت و به نفع محیط‌زیست باشد. (Khoshfar & Salehi, 2009) به لحاظ تعریف عملی، در پژوهش حاضر رفتارهای محیط‌زیستی، نمره‌ای است که پاسخ‌گو در پاسخ به سؤالات زیر دریافت می‌کنند. این گویه‌ها در پرسش‌نامه در قالب طیف لیکرت و به صورت زیر مطرح شده و از پاسخ‌گویان خواسته شده است تا براساس گویه‌های زیر به این سؤال پاسخ دهند که: تا چه حد ارتباطات جهانی (جهانی‌شدن) سبب می‌شود تا نتایج زیر را به همراه خواهد داشت؟

جدول ۴. فرآیند شاخص‌سازی تأثیر جهانی‌شدن بر رفتار محیط‌زیستی

ردیف	سؤال
۱	باعث می‌شود رفتار مردم نسبت به استفاده از آب بهتر شود.
۲	باعث می‌شود تا در استفاده از برق دقت کنند.
۳	باعث می‌شود تا از گاز به صورت درست استفاده کنند.
۴	باعث می‌شود تا از گونه‌های زیستی محافظت کنند.
۵	باعث می‌شود تا از برنامه‌های مقابله با تغییرات آب‌وهوایی حمایت کنند.
۶	باعث می‌شود تا مسأله مدیریت زباله را رعایت کنند.
۷	مردم قوانین محیط‌زیستی را بیشتر رعایت کنند.
۸	فشار بیشتری بر دولت جهت حفظ محیط‌زیست وارد می‌کنند.
۹	سعی می‌کنند با گروه‌های طرفدار محیط‌زیست همکاری کنند.

در اینجا، نظر پاسخ‌گویان بر روی یک مقیاس ۵ درجه‌ای در سطح ترتیبی اندازه‌گیری شدند. کدگذاری پاسخ‌ها بر پایه طیف لیکرت است؛ یعنی از خیلی کم با (کد ۱) تا خیلی زیاد با (کد ۵) طبقه‌بندی شده است. د. دانش محیط‌زیستی

به لحاظ نظری، آرکری و کریستینسن (۱۹۹۰) معتقدند که دانش محیط‌زیستی، اطلاعات عملی است که افراد درباره محیط‌زیست، بوم‌شناسی سیاره زمین و تأثیر کنش‌های انسانی بر روی محیط / زیست‌بوم دارند. به لحاظ تعریف عملی، در پژوهش حاضر گویه‌های مورد استفاده برای سنجش این مفهوم در جدول زیر منعکس شده‌اند و از

۴	باعث می‌شود تا مردم به وضعیت گونه‌های زیستی بیشتر توجه کنند.
۵	باعث می‌شود تا مردم به مسأله تغییرات آب‌وهوا بیشتر توجه کنند.
۶	باعث می‌شود مردم فکر کنند اینجا، پناهگاه آلودگی شرکت‌های خارجی است.

در اینجا، نظر پاسخ‌گویان بر روی یک مقیاس ۵ درجه‌ای در سطح ترتیبی اندازه‌گیری شدند. کدگذاری پاسخ‌ها بر پایه طیف لیکرت است؛ یعنی از خیلی کم با (کد ۱) تا خیلی زیاد با (کد ۵) طبقه‌بندی شده است. ب. ارزش‌های محیط‌زیستی

برای سنجش عملی این مفهوم، از پاسخ‌گویان خواسته شده است تا براساس گویه‌های زیر به این سؤال پاسخ دهند که: تا چه حد ارتباطات جهانی (جهانی‌شدن) سبب می‌شود تا مردم برای مسایل زیر اهمیت بیشتری قایل شوند؟

جدول ۳. فرآیند شاخص‌سازی تأثیر جهانی‌شدن بر ارزش محیط‌زیستی

ردیف	سؤال
۱	باعث می‌شود تا مردم به استفاده مطلوب از آب بیشتر اهمیت بدهند.
۲	باعث می‌شود تا مردم به استفاده بهینه از برق بیشتر اهمیت بدهند.
۳	باعث می‌شود تا مردم به استفاده صحیح از گاز بیشتر اهمیت بدهند.
۴	باعث می‌شود تا مردم به حفظ گونه‌های زیستی بیشتر اهمیت بدهند.
۵	باعث می‌شود تا مردم به فضای سبز بیشتر اهمیت بدهند.
۶	باعث می‌شود تا مردم به حفظ جنگل‌ها بیشتر اهمیت بدهند.
۷	باعث می‌شود تا مردم به استفاده از وسایل نقلیه عمومی بیشتر اهمیت بدهند.
۸	باعث می‌شود تا مردم به مدیریت زباله بیشتر اهمیت بدهند.
۹	باعث می‌شود تا مردم به عدالت محیط‌زیستی (حفاظت از محیط‌زیست در همه جا) بیشتر اهمیت بدهند.

در اینجا، نظر پاسخ‌گویان بر روی یک مقیاس ۵ درجه‌ای در سطح ترتیبی اندازه‌گیری شدند. کدگذاری پاسخ‌ها بر پایه طیف لیکرت است؛ یعنی از خیلی کم با (کد ۱) تا خیلی زیاد با (کد ۵) طبقه‌بندی شده است. ج. رفتارهای محیط‌زیستی

۷	شغل‌های جدید یا مشاغل سبز ایجاد می‌شود.
۸	کالاهایی که سازگاری بیشتری با محیط‌زیست دارند وارد کشور می‌شوند.
۹	مواد شیمیایی بیشتری وارد کشور می‌شود که نوعاً مخرب محیط‌زیست است.
۱۰	حشره‌کش‌های به‌شدت سمی وارد کشور می‌شود.
۱۱	مقررات محیط‌زیستی آسان‌تری وضع می‌شود.
۱۲	مقررات محیط‌زیستی کمتر رعایت می‌شود.
۱۳	عدالت محیط‌زیستی مطرح می‌شود.
۱۴	متوجه می‌شویم که به قوانین محیط‌زیستی بیشتری نیاز داریم.

در اینجا، نظر پاسخ‌گویان بر روی یک مقیاس ۵ درجه‌ای در سطح ترتیبی اندازه‌گیری شدند. کدگذاری پاسخ‌ها بر پایه طیف لیکرت است؛ یعنی از خیلی کم با (کد ۱) تا خیلی زیاد با (کد ۵) طبقه‌بندی شده است.

۴ یافته‌ها و بحث

از مجموع ۱۵۵ نفر مورد بررسی در این تحقیق، ۶۰/۶ درصد را مردان و ۳۹/۴ درصد از آن‌ها را زنان تشکیل می‌دهد. بدین ترتیب، اکثر پاسخ‌گویان در تحقیق حاضر را مردان تشکیل می‌دهند. علاوه بر این، نتایج تحقیق نشان داد که بیشتر افراد (۳۶/۲ درصد) در گروه سنی ۲۹-۲۵ سال قرار دارند. کمترین پاسخ‌گویان (۱/۳ درصد) در گروه‌های سنی ۵۰-۵۴ و ۵۹-۵۵ سال قرار می‌گیرند. میانگین سنی نمونه حاضر ۳۴/۲۱ سال با پراکندگی ۶/۶۹ سال است. ۵۰/۳ درصد پاسخ‌گویان دارای تحصیلات کارشناسی و تقریباً ۴۰ درصد آن‌ها دارای تحصیلاتی در سطح کارشناسی‌ارشد بودند.

جدول ۷. شاخص‌های آماری متغیرهای اصلی تحقیق

ردیف	متغیر	حداقل و حداکثر نظری	میانگین	انحراف معیار
۱	دانش محیط‌زیستی	۱-۵	۳/۷۹	۳/۲۷
۲	نگرش محیط‌زیستی	۱-۵	۳/۵۵	۲/۳۵
۳	ارزش محیط‌زیستی	۱-۵	۳/۷۳	۵/۷۳
۴	رفتار محیط‌زیستی	۱-۵	۳/۶۹	۲/۷۷
۵	مدیریت محیط‌زیست	۱-۵	۳/۰۲	۳/۲۸

پاسخ‌گویان خواسته شده است تا براساس گویه‌های زیر به این سؤال پاسخ دهند که: تا چه حد ارتباطات جهانی (جهانی‌شدن) سبب می‌شود تا آگاهی مردم تغییر یابد؟

جدول ۵. فرآیند شاخص‌سازی دانش محیط‌زیستی

ردیف	سؤال
۱	باعث می‌شود تا با مشکلات محیط‌زیستی جهانی بیشتر آشنا شوند.
۲	باعث می‌شود تا با مشکلات محیط‌زیستی منطقه‌ای بیشتر آشنا شوند.
۳	باعث می‌شود تا با مشکلات محیط‌زیستی محلی بیشتر آشنا شوند.
۴	باعث می‌شود تا از گونه‌های زیستی محافظت کنند.
۵	باعث می‌شود تا از برنامه‌های مقابله با تغییرات آب‌وهوا اطلاع حاصل کنند.
۶	باعث می‌شود تا از علت‌های آلودگی منابع آب را آگاهی پیدا کنند.

در اینجا، نظر پاسخ‌گویان بر روی یک مقیاس ۵ درجه‌ای در سطح ترتیبی اندازه‌گیری شدند. کدگذاری پاسخ‌ها بر پایه طیف لیکرت است؛ یعنی از خیلی کم با (کد ۱) تا خیلی زیاد با (کد ۵) طبقه‌بندی شده است. ه. مدیریت محیط‌زیست

برای سنجش عملی این مفهوم که جهانی‌شدن دارای چه پیامدهایی بر وضعیت و مدیریت زیست است، این مسأله از سه بعد (یعنی مدیریت محیط‌زیست، تخریب محیط‌زیست، مصرف و مشاغل سبز) مورد توجه قرار گرفت و از پاسخ‌گویان خواسته شده است تا براساس گویه‌های زیر به این سؤال پاسخ دهند که: تا چه حد ارتباطات جهانی (جهانی‌شدن) نتایج زیر را به‌همراه خواهد داشت؟

جدول ۶. فرآیند شاخص‌سازی تأثیر جهانی‌شدن بر مدیریت محیط‌زیست

ردیف	سؤال
۱	باعث می‌شود تا تولید محصولات بومی کاهش یابد.
۲	فعالیت‌های مخرب محیط‌زیست بیشتر تشویق می‌شود.
۳	مردم تمایل پیدا می‌کنند تا برای محیط‌زیست بیشتر هزینه کنند.
۴	وسایلی که سازگاری بیشتری با محیط‌زیست دارد را خریداری خواهند کرد.
۵	وقت صرف مطالعه خبرهای محیط‌زیستی می‌کنند.
۶	شرکت خارجی از منابع طبیعی سوءاستفاده می‌کنند.

جدول ۹. مقایسه توصیفی متغیرهای اصلی تحقیق برحسب سطح تحصیلات

متغیرها	دانش	نگرش	ارزش	رفتار	مدیریت
دیپلم	۲۴	۲۳	۳۴	۳۳	۴۷/۲
فوق دیپلم	۲۴	۲۱/۵	۳۶	۳۵/۲	۲۷/۵
لیسانس	۲۳/۵	۲۱/۷۲	۳۵/۱	۳۴/۱	۴۲/۵
فوق لیسانس	۲۲/۱۶	۲۱	۳۲/۸	۳۱/۶	۳۹/۷
دکتری	۲۱/۵	۲۴/۲	۳۶/۴	۳۵/۶	۴۰/۶

یافته‌های جدول ۹ نشان می‌دهد که با افزایش سطح تحصیلات میزان آگاهی از تأثیرات ارتباطات جهانی بر ابعاد مختلف ارتباط جهانی‌شدن و محیط‌زیست نیز افزایش می‌یابد. به‌ویژه این آگاهی در ابعاد رفتار و مدیریت محیط‌زیست در جدول فوق نمایان‌تر است. چنین روندی را می‌توان ناشی از فعالیت اقتصادی پاسخ‌گوینان که با محیط‌زیست ارتباط دارند، دانست.

(ج) مقایسه میانگین‌های مفاهیم اصلی تحقیق برحسب گروه‌های سنی

جدول ۱۰. مقایسه توصیفی متغیرهای اصلی تحقیق برحسب گروه‌های سنی

متغیرها	دانش	نگرش	ارزش	رفتار	مدیریت
۲۴-۲۰	۲۲/۶	۲۰/۸	۳۶/۴	۳۴/۳	۴۲/۸
۲۹-۲۵	۲۲/۴	۱۹/۳	۳۳/۸	۳۱/۷	۳۸/۱
۳۴-۳۰	۲۳/۲	۲۱/۸	۳۳/۷	۳۳/۵	۴۱/۷
۳۹-۳۵	۲۳	۲۱/۶	۳۳	۳۲/۲	۳۹/۹
۴۴-۴۰	۲۲/۷	۲۲	۳۳/۸	۳۲/۱	۴۱/۲
۴۹-۴۵	۲۱/۷	۲۰/۵	۳۲/۳	۳۱/۳	۳۹/۲
۵۴-۵۰	۲۰/۵	۲۳/۵	۴۰/۵	۴۰/۵	۳۶
۵۹-۵۵	۲۶/۵	۲۶	۴۰/۵	۴۰	۳۸

با مقایسه گروه‌های سنی درمی‌یابیم که پاسخ‌گوینان جوان نقش جهانی‌شدن را در سه بعد مدیریت محیط‌زیست کشور یعنی توسعه مشاغل سبز، تخریب محیط‌زیست و مصرف حائز اهمیت دانسته‌اند. نکته دیگر اینکه با افزایش سن نگرش پاسخ‌گوینان نسبت به پیامدهای جهانی‌شدن بر دانش، ارزش، نگرش، رفتارهای محیط‌زیستی مطلوب‌تر می‌شود.

۵ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

محیط‌زیست تحت تأثیر عوامل مختلفی قرار می‌گیرد که جهانی‌شدن از جمله عوامل مؤثر در دوران معاصر است. تحقیق حاضر درصدد بررسی تأثیرات جهانی‌شدن بر محیط‌زیست ایران بوده و بدین منظور، نظرات فعالان شرکت‌های تجاری بین‌المللی مرتبط با محیط‌زیست را مورد

همان‌طور که داده‌های جدول ۷ نشان می‌دهد دانش محیط‌زیستی دارای بیشترین مقدار میانگین است (۳/۷۹ از ۵) و بعد از آن، میانگین ارزش‌های محیط‌زیستی نیز در مرتبه دوم قرار دارد. به عبارت دیگر، از نظر پاسخ‌گوینان، توسعه ارتباطات جهانی در اشاعه دانش و ارزش‌های محیط‌زیستی نقش مهمی دارد. بالا بودن سطح دانش محیط‌زیستی و به تبع آن ارزش‌های محیط‌زیستی با نگاهی به سطح تحصیلات پاسخ‌گوینان قابل توجیه می‌نماید؛ چراکه اکثر کارشناسان شرکت‌های تجاری شرکت‌کننده در این پیمایش دارای تحصیلاتی در سطح لیسانس و فوق لیسانس بوده‌اند. میانگین سایر متغیرها (به جزء وضعیت مدیریت محیط‌زیست) بالاتر از ۳/۵۰ است. میانگین مدیریت محیط‌زیست (۳/۰۲ از ۵) نشان می‌دهد که وضعیت مدیریت مسائل محیط‌زیستی مانند کنترل فعالیت‌های مخرب محیط‌زیست، آگاهی‌بخشی و تبلیغات مثبت، وضع مقررات محیط‌زیستی مصالحه‌آمیز و ارائه برابر خدمات محیط‌زیستی به همه گروه‌ها ضعیف‌تر است (به این موضوع در بخش بحث و نتیجه‌گیری بیشتر پرداخته می‌شود).

(الف) مقایسه تأثیر جهانی‌شدن بر دانش، نگرش، ارزش، رفتارهای محیط‌زیستی و مدیریت محیط‌زیست برحسب جنس

جدول ۸. مقایسه توصیفی متغیرهای اصلی تحقیق برحسب جنس

متغیر	جنسیت	تعداد	میانگین	انحراف معیار
دانش محیط‌زیستی	زن	۵۹	۲۲/۴۹	۴/۴۰
	مرد	۹۳	۲۳/۰۶	۴/۶۵
نگرش محیط‌زیستی	زن	۵۹	۲۱/۴۵	۴/۵۲
	مرد	۸۹	۲۱/۳۲	۶/۵۳
ارزش محیط‌زیستی	زن	۵۸	۳۴/۳۷	۷/۴۰
	مرد	۹۱	۳۳/۴۳	۷/۵۰
رفتار محیط‌زیستی	زن	۵۶	۳۲/۹۶	۶/۴۸
	مرد	۹۰	۳۲/۹۳	۶/۹۳
مدیریت محیط‌زیست	زن	۵۳	۳۸/۸۸	۷/۵۰
	مرد	۸۳	۴۱/۹۷	۸/۳۱

بر مبنای جدول ۸، پاسخ‌گوینان مرد بیش از پاسخ‌گوینان زن به تأثیر جهانی‌شدن بر دانش محیط‌زیستی و مدیریت محیط‌زیست معتقد هستند. این در حالی است که پاسخ‌گوینان زن به نقش ارتباطات جهانی در توسعه ارزش‌های محیط‌زیستی معتقد بودند. تفاوت میانگین دانش و مدیریت محیط‌زیستی دو گروه در بخش بحث و نتیجه‌گیری تحلیل می‌شود.

(ب) مقایسه متغیرهای اصلی تحقیق برحسب تحصیلات پاسخ‌گوینان

پررنگ‌تر می‌شود، گویی تجربه زیسته، افراد را نسبت به ریسک‌های محیط‌زیستی حساس‌تر می‌کند؛ یافته‌ای که در چارچوب نظریه جامعه مخاطره‌آمیز بک قابل تفسیر است (Curran, 2013).

در زمینه ارزش‌های محیط‌زیستی، فعالان تجاری بر این باورند که جهانی‌شدن بستری برای گسترش ارزش‌های نوینی چون صرفه‌جویی در منابع، حفاظت از تنوع زیستی، مدیریت پسماند و عدالت محیط‌زیستی فراهم آورده است. در این میان، زنان بیش از مردان به نقش ارتباطات جهانی در توسعه این ارزش‌ها معتقد بوده‌اند و هرچه سطح تحصیلات بالاتر رفته، این باور نیز تقویت شده است. در بعد رفتارهای محیط‌زیستی نیز، جهانی‌شدن به‌طور غیرمستقیم و از طریق تغییر در دانش، نگرش و ارزش‌ها، به نهادینه‌شدن رفتارهای مسئولانه‌ای چون اصلاح الگوی مصرف، پایبندی به قوانین محیط‌زیستی و همکاری با گروه‌های حامی محیط‌زیست انجامیده است. کران (Curran, 2013) با نقدی بر نظریه چرخه تولید، نشان داده است که مصرف‌کنندگان نیز به‌عنوان بخشی از این سیستم، می‌توانند عاملی برای تغییر یا بازتولید آن باشند و این‌گونه به نظر می‌رسد که فعالان تجاری نیز به این ظرفیت باور دارند؛ چه آنکه میانگین رفتار محیط‌زیستی را بالاتر از نگرش ارزیابی کرده‌اند، گویی تغییرات عینی و ملموس را محتمل‌تر از دگرگونی‌های صرفاً ذهنی می‌دانند.

اما مهم‌ترین و حساس‌ترین یافته تحقیق به حوزه مدیریت محیط‌زیست بازمی‌گردد؛ جایی که میانگین کم‌ترین میزان را به خود اختصاص داده است. این امر نشان می‌دهد که از نگاه فعالان اقتصادی، مدیریت محیط‌زیستی در ایران همچنان با چالش‌های جدی دست‌به‌گریبان است و جهانی‌شدن به‌تنهایی نمی‌تواند این خلأ را پر کند. در این میان، مردان بیش از زنان به تأثیر جهانی‌شدن بر مدیریت محیط‌زیست باور داشته‌اند و هرچه سطح تحصیلات بالاتر رفته، این باور قوت بیشتری یافته است. همچنین، جوان‌ترها بیش از سایرین به نقش جهانی‌شدن در ابعاد سه‌گانه مدیریت محیط‌زیست (توسعه مشاغل سبز، تخریب محیط‌زیست و الگوهای مصرف) توجه داشته‌اند. این یافته با نظریه نظم جهانی (Dunlap & Michelson, 2002) هماهنگ است که نشان می‌دهد کشورهای پیرامونی در مدیریت منابع طبیعی و آلودگی‌ها با محدودیت‌های ساختاری مواجه هستند و جهانی‌شدن ممکن است از طریق سرمایه‌گذاری خارجی و تجارت، این محدودیت‌ها را تشدید کند. بالین‌حال، نایت و همکاران (۲۰۱۷) نشان داده‌اند که در کشورهای با

بررسی قرار داده است. در پاسخ به این سؤال که تأثیر جهانی‌شدن بر محیط‌زیست چیست؟ برندان جیلیپی^۱، رئیس بخش عملکردها و اطلاعات سازمان همکاری اقتصادی و توسعه معتقد است «هیچ پاسخ واحدی برای این سؤال وجود ندارد» (Huwart & Verdier, 2013, p. 122). به همین دلیل، نتایج مطالعه و بررسی تجربی حاضر جهت پی‌بردن به این تأثیرات در یک شرایط اجتماعی خاص مثل جامعه ایران معنی پیدا می‌کند.

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که از میان پنج متغیر اصلی، دانش محیط‌زیستی بالاترین میانگین را به خود اختصاص داده و پس از آن به ترتیب ارزش‌های محیط‌زیستی، رفتار محیط‌زیستی، نگرش محیط‌زیستی و درنهایت مدیریت محیط‌زیست در پایین‌ترین سطح قرار دارد. این امر حاکی از آن است که فعالان عرصه تجارت بین‌الملل در ایران، جهانی‌شدن را پیش از هر چیز در افزایش آگاهی‌های محیط‌زیستی مؤثر می‌دانند؛ درحالی‌که تأثیر آن را بر مدیریت محیط‌زیستی کشور بسیار محدودتر ارزیابی می‌کنند. این یافته با نظریه نوسازی اکولوژیکی که بر نقش دانش و فناوری در تغییرات محیط‌زیستی تأکید دارد (Hannigan, 2006؛ Sutton, 2004) و همچنین با نظریه جامعه مخاطره‌آمیز بک که بر آگاهی و دانش در مواجهه با ریسک‌ها تأکید می‌کند (Barry, 2001؛ Curran, 2013) هم‌سو است. از سوی دیگر، جایگاه پایین مدیریت محیط‌زیستی را می‌توان در چارچوب نظریه چرخه تولید تبیین کرد؛ بدین معنا که نظام اقتصادی موجود، همچنان بر تولید و سودآوری مستمر متمرکز است و مدیریت محیط‌زیستی در اولویت پایین‌تری قرار دارد (Gould et al., 2015؛ Schnaiberg & Gould, 1994).

در پاسخ به پرسش‌های فرعی تحقیق، می‌توان گفت که از دیدگاه فعالان تجاری، جهانی‌شدن در حوزه دانش محیط‌زیستی توانسته است آگاهی مردم را نسبت به مسائل محیط‌زیستی در سطوح محلی، منطقه‌ای و جهانی افزایش دهد. این یافته با نظر جیلیپی همخوانی دارد که می‌گوید: «باید قدر دان اطلاعات و دانش جهانی‌شدن بود که باعث شده تا مردم نسبت به مسائل اکولوژیکی آگاهی بیشتری یافته و در نتیجه، بسیج اجتماعی بیشتری صورت پذیرد» (Huwart & Verdier, 2013, p. 122). در حوزه نگرش محیط‌زیستی نیز، جهانی‌شدن به شکل‌گیری رویکردی مثبت‌تر نسبت به محیط‌زیست انجامیده است؛ نگرشی که عمدتاً در توجه بیشتر به منابع آب، انرژی، گونه‌های زیستی و تغییرات اقلیمی متبلور شده است. جالب آنکه این نگرش مثبت با افزایش سن،

¹ Gillespie

- داشتن تجربه در سیاست‌گذاری بعد از دستیابی به توافق و انجام دادن مذاکراتی مبتنی بر نظارت؛
 - وجود نظام دقیق ارزیابی محیط‌زیستی که داده‌های کافی، پایا و عام محیط‌زیستی را تولید می‌کند؛
 - اقتصاد بازاری تحت نظارت دولت که بر فرآیندهای تولید و مصرف تسلط داشته باشد و همه زوایای جامعه را تحت پوشش داشته و در بازار جهانی شدیداً منسجم عمل کند؛
 - توسعه فناوریانه پیشرفته در یک جامعه برتر صنعتی.
- البته دولت‌ها و شرکت‌ها به‌صورت فزاینده به این مسأله توجه می‌کنند که حفاظت از محیط‌زیست فقط باعث ایجاد هزینه نمی‌شود؛ بلکه این نوع سرمایه‌گذاری می‌تواند نقطه آغازین خوبی برای بازارهای آتی باشد. این همان چیزی است که راهبرد رشد سبز سازمان همکاری اقتصادی و توسعه بر آن تأکید می‌ورزد (Huwart & Verdier, 2013).

با توجه به یافته‌های تحقیق، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

۱. تقویت سازوکارهای مدیریت محیط‌زیستی: با توجه به پایین‌ترین میانگین مدیریت محیط‌زیست، دولت باید با اصلاح قوانین و مقررات، نظارت بر اجرای آن‌ها و ایجاد سازوکارهای نظارتی مؤثر، زمینه بهره‌مندی از فرصت‌های جهانی‌شدن را فراهم آورد.

۲. آموزش و توانمندسازی نیروی انسانی: با توجه به تأثیر مثبت سطح تحصیلات بر نگرش و دانش محیط‌زیستی، سرمایه‌گذاری در آموزش و توانمندسازی نیروی انسانی شاغل در شرکت‌های تجاری، می‌تواند موجبات بهبود مدیریت محیط‌زیستی را فراهم کند.

۳. بهره‌گیری از فرصت‌های فناوری‌های پاک: با توجه به اینکه شرکت‌های تجاری پل ارتباطی بین اقتصاد داخلی و جهانی هستند، تسهیل واردات فناوری‌های دوستدار طبیعت و تشویق سرمایه‌گذاری خارجی در حوزه محیط‌زیست می‌تواند مسیر توسعه پایدار را هموارتر کند.

۴. توجه به نقش جنسیت: با توجه به تفاوت‌های مشاهده‌شده میان زنان و مردان در ابعاد مختلف تأثیرپذیری از جهانی‌شدن، سیاست‌گذاری‌های محیط‌زیستی باید به نیازها و دیدگاه‌های متفاوت جنسیتی توجه کند.

۵. گسترش گفت‌وگوی عمومی درباره توسعه پایدار: با توجه به اهمیت ارزش‌ها و نگرش‌های محیط‌زیستی، دولت و رسانه‌های جمعی باید بسترهای لازم را برای گفت‌وگو و تبادل نظر درباره چالش‌ها و راهکارهای توسعه پایدار فراهم کنند.

۶ محدودیت‌های پژوهش

پژوهش حاضر با محدودیت‌هایی مواجه بوده است که در تفسیر یافته‌ها پلید مدنظر قرار گیرند. اولین و مهم‌ترین محدودیت، استفاده از

درآمد بالا، نابرابری ثروت با انتشار کربن رابطه مثبت دارد و این یافته می‌تواند برای کشورهای در حال توسعه مانند ایران نیز هشداردهنده باشد.

در پاسخ به سؤال اصلی تحقیق که «جهانی‌شدن چه تأثیرات و پیامدهای ادراکی و مدیریتی بر محیط‌زیست ایران، از نگاه کنشگران اقتصادی فعال در عرصه بین‌الملل داشته است؟» می‌توان گفت که از دیدگاه فعالان تجاری، جهانی‌شدن تأثیری عمدتاً مثبت بر دانش، نگرش، ارزش‌ها و رفتارهای محیط‌زیستی داشته است، اما در حوزه مدیریت محیط‌زیست، تأثیر آن محدودتر بوده و نیازمند بسترها و زیرساخت‌های نهادی بیشتری است. به عبارت دیگر، جهانی‌شدن فرهنگی و اطلاعاتی موفق‌تر از جهانی‌شدن مدیریتی عمل کرده است.

نتایج تحقیق حاضر همچنین نشان داد که فرضیه بدبینانه تأثیرات جهانی‌شدن بر محیط‌زیست که در قالب فرضیه پناهگاه آلودگی مطرح شده (McAusland, 2008)، جایگاه چندان برجسته‌ای در بین فعالان عرصه تجاری ندارد. به عبارت دیگر، نقش فعال دولت، مردم و شرکت‌ها می‌تواند تأثیرات منفی احتمالی جهانی‌شدن را بر محیط‌زیست کنترل نموده و یا کاهش دهد. با وجود این، یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که پاسخ‌گویان همچنان نگران عواملی مانند ورود مواد شیمیایی و حشره‌کش‌های سمی، سوءاستفاده شرکت‌های خارجی از منابع طبیعی و وضع مقررات آسان‌گیر محیط‌زیستی هستند که همگی نشان‌دهنده وجود «نگرانی‌های مشروع» درباره تأثیرات منفی اقتصادی جهانی‌شدن است. بدین ترتیب، نوعی هم‌سویی بین بخش اقتصاد و دولت در زمینه محیط‌زیست از نظر تأثیرات جهانی‌شدن بر محیط‌زیست وجود دارد و این هم‌سویی می‌تواند زمینه مناسبی را برای تحقق اهداف و برنامه‌های دولت در مسیر توسعه پایدار فراهم کند.

دولت می‌تواند برای بهره‌مندی از زمینه مناسب، شرایط لازم را برای حرکت در مسیر توسعه پایدار و حفاظت از محیط‌زیست مدنظر قرار دهد. در این زمینه، ساتن (۲۷۳-۲۷۲: ۲۰۱۳) جامعه‌شناس محیط‌زیست، قائل به وجود مؤلفه‌های زیر برای تحقق این امر است:

- نظام سیاسی مردمی و آزاد؛
- دولت مشروع و مداخله‌جو همراه با زیرساختار اجتماعی محیط‌زیستی پیشرفته و متفاوت؛
- خودآگاهی محیط‌زیستی گسترده و سازمان‌های غیردولتی محیط‌زیستی سازمان‌یافته که دارای منابع برای اعمال فشار در جهت اصلاحات محیطی هستند؛
- سازمان‌های واسطه یا تجاری که قادر باشند در مذاکرات منطقه‌ای معرف تولیدکننده باشند؛

سهم نویسندگان در پژوهش

همه نویسندگان سهم برابری در انجام پژوهش داشته‌اند.

تضاد منافع

نویسنده (نویسندگان) اعلام می‌کند (می‌کنند) که هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدیر و تشکر

مقاله حاضر مستخرج از طرح پژوهشی تحت عنوان «بررسی ابعاد جامعه‌شناختی محیط‌زیست و تأثیرات جهانی شدن بر آن» است که با حمایت مرکز ملی مطالعات جهانی‌شدن انجام شده و بدین وسیله از کارفرمای محترم تقدیر و تشکر می‌شود.

روش نمونه‌گیری در دسترس و تمرکز بر شرکت‌های حاضر در نمایشگاه بین‌المللی محیط‌زیست تهران است که تعمیم‌پذیری یافته‌ها را به سایر شرکت‌های فعال در عرصه تجارت بین‌الملل در سراسر کشور با احتیاط مواجه می‌کند. همچنین، مقطعی بودن پژوهش، امکان نتیجه‌گیری درباره روندهای بلندمدت و تغییرات زمانی را محدود می‌نماید. محدودیت دیگر، عدم دسترسی به فهرست کامل جامعه آماری (کلیه شرکت‌های فعال در مبادلات تجاری بین‌المللی در عرصه محیط‌زیست) بود که باعث شد جامعه پژوهش به شرکت‌های حاضر در نمایشگاه محدود شود. با وجود این محدودیت‌ها، یافته‌های این پژوهش می‌تواند به‌عنوان یک مطالعه اکتشافی، زمینه‌ساز پژوهش‌های گسترده‌تر با نمونه‌گیری تصادفی و در بازه‌های زمانی طولانی‌تر در آینده باشد.

حامی مالی

بنا به اظهار نویسنده مسؤول، این مقاله حامی مالی نداشته است.

Reference

- Adam, B., Van Loon, J., & Beck, U. (2000). *The risk society and beyond: critical issues for social theory*. London: SAGE Publications.
- Adua, L., Clark, B., & Jorgenson, A. (2022). State policy and environmental management: examining the intermediate mechanisms of ecological modernization. *Environmental Research Communications*, 4(2), 025005.
- Arcury, T. A., & Christianson, E. H. (1990). Environmental worldview in response to environmental problems: Kentucky 1984 and 1988 compared. *Environment and behavior*, 22(3), 387-407.
- Barry, J. (2001). *Environment and Social Theory*. Translated by H. Pouyan & N. Tavakoli. Tehran: Environmental Protection Organization Publications. (In Persian)
- Beck, U. (1992). Risk society: Towards a new modernity. *Sage google schola*, 2, 53-74.
- Curran, D. (2013). Risk society and the distribution of bads: theorizing class in the risk society. *The British journal of sociology*, 64(1), 44-62.
- Curran, D. (2017). The treadmill of production and the positional economy of consumption. *Canadian Review of Sociology/Revue canadienne de sociologie*, 54(1), 28-47.
- Delavar, A. (2012). *Research Methods in Psychology and Educational Sciences*. Tehran: Ravan, Virayesh, Arasbaran Publishers. (In Persian)
- Dunlap, R. E., & Michelson, W. (Eds.). (2002). *Handbook of Environmental Sociology*. Westport, CT: Greenwood Press.
- El Bhiri, Z., & Belamghari, M. (2026). Rethinking environmental values in Morocco: building commitment in a risk society. *International Review of Sociology*, 1-26.
- Esty, D., & Ivanova, M. (2005). Globalisation and Environmental Protection: A Global Governance Perspective. In *A Handbook of Globalisation and Environmental Policy*. Edward Elgar Publishing.
- Gould, K. A., & Lewis, T. L. (2009). *Twenty lessons in environmental sociology*. New York: Oxford University Press.
- Gould, K. A., Pellow, D. N., & Schnaiberg, A. (2015). *Treadmill of production: Injustice and unsustainability in the global economy*. Routledge.
- Hannigan, J. (2006). *Environmental sociology*. Routledge.
- Huwart, J. Y., & Verdier, L. (2013). *Economic globalisation: Origins and consequences*. OECD insights.
- IPCC. (2022). *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report*. Cambridge University Press.
- Karimi, Y., & Saffarinia, M. (2005). Social psychology and changing energy consumers' attitudes. *Iranian Journal of Energy*, 9(22), 69-85. (In Persian)
- Khoshfar, G., & Salehi, S. (2009). Social capital and environmental behavior. In *Proceedings of the Conference on Social Issues of Mazandaran Province*. (In Persian)
- Knight, K. W., Schor, J. B., & Jorgenson, A. K. (2017). Wealth inequality and carbon emissions in high-income countries. *Social Currents*, 4(5), 403-412.
- Lynch, M. J., Stretesky, P. B., & Long, M. A. (2020). The treadmill of production and the treadmill of law: Propositions for analyzing law, ecological disorganization and crime. *Capitalism Nature Socialism*, 31(1), 107-122.
- Marta, R. (2025). Permanent uncertainty and social vulnerability in contemporary risk society. *Discover Global Society*, 3(1), 124.
- McAusland, C. (2008). Globalization's direct and indirect effect on the environment: Global Forum on transport and environment in a globalizing world. *OECD International Transport Forum*.
- Mejia, S. A. (2026). *Economic Development and the Environment: Revisiting Ecological Modernization Theory and the Environmental Kuznets Curve, 1990–*

2020. *Social Science Quarterly*, 107(3), e70169.
- Najam, A., Runnalls, D. & Halle, M. (2007). *Environment and Globalization*, Five Propositions, Winnipeg, International Institute for Sustainable Development Press.
- Naz, F., Tanveer, A., Karim, S., & Dowling, M. (2024). The decoupling dilemma: Examining economic growth and carbon emissions in emerging economic blocs. *Energy Economics*, 138, 107848.
- Newell, P. (2013). *Globalization and the environment: Capitalism, ecology and power*. John Wiley & Sons.
- Özyer, E. T. A. (2025). Yeni Riskler, Yeni İroniler. *Moment Dergi*, 12(1), 18-37.
- Redclift, M. (2010). *Development and the environmental crisis: Red or green alternatives*. Routledge.
- Ritzer, G., & Dean, P. (2015). *Globalization: A basic text*. John Wiley & Sons.
- Roberts, J. T., & Grimes, P. E. (2002). *World-system theory and the environment: Toward a new synthesis. Sociological theory and the environment: Classical foundations, contemporary insights*, 167-196.
- Rockström, J., Gupta, J., Qin, D., Lade, S. J., Abrams, J. F., Andersen, L. S.,... & Zhang, X. (2023). Safe and just Earth system boundaries. *Nature*, 619(7968), 102-111.
- Sachs, J. D. (2015). *The age of sustainable development*. In *The age of sustainable development*. Columbia University Press.
- Satoh, K. (2025). 'Ecological Modernization Theory and Climate Action' (20 Mar. 2025), in Paul Almeida (ed.) , *Theories of Climate Action*, in Paul Almeida (ed.) , *The Oxford Handbook of Climate Action*, Oxford Handbooks (2026; online edn, Oxford Academic, 20 Mar. 2025 - 19 Nov. 2025), <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780197762097.013.0005>, accessed 7 July 2026
- Schnaiberg, A., & Gould, K. A. (1994). *Environment and Society: The Enduring Conflict*. New York: St. Martin's Press.
- Shatil, A. M. (2023). Reviewing the influence of Ecological Modernization Theory on the National Sustainable Development Strategy of Bangladesh. Available at SSRN 4457944.
- Shriver, T. E., Longo, S. B., & Adams, A. E. (2020). Energy and the environment: the treadmill of production and sacrifice zones in Czechoslovakia. *Sociology of Development*, 6(4), 493-513.
- Steger, M. B. (2020). *Globalization: A very short introduction*. Oxford University Press.
- Sutton, P. (2013). *An Introduction to Environmental Sociology*. Translated by S. Salehi. Tehran: SAMT Publications. (In Persian)
- Sutton, W. P. (2004). *Nature, Environment and Society*, Palgrave MacMillan.
- UNDP. (2024). *Human Development Report 2023/2024: Breaking the Gridlock – Reimagining Cooperation in a Polarized World*. United Nations Development Programme.